EIROPAS VALODU UN SANSKRITA LEKSIKAS SALĪDZINOŠIE PĒTĪJUMI

Valerjans IVANOVS
(Latvijas Universitāte)

Summary. The main scientific publications dedicated to lexical comparison of Sanskrit and modern European languages, appeared over the period from the end of 18th century to the present day in Russian, German, Franch, English, Latvian, Lithuanian and some other languages shows that linguists considered this direction a priority at the initial stage of the development of comparative linguistics.

Comparative lexicology has developed as a subsection of comparative linguistics precisely because of the discovery of striking (in comparison with Roman and Germanic languages) lexico – semantic similarity of Balto – Slavic languages and Sanskrit.

The development of comparative lexicology had stopped in the mid-19th until the second half of the 20th century when method of lexicostatistics was created in USA, the first Sanskrit-Latvian comparative dictionary was published in Canada, and some scientific publications on Russian hydronyms found in modern India and in Vedic texts appeared in Russia.

In the 21st century, linguists show significant interest in comparative lexicology and, in particular, in the lexicosemantical similarity of Baltic and Slavic languages to Sanskrit. Over the past decade new Sanskrit – Russian, Sanskrit – Lithuanian and Sanskrit – Latvian comparative dictionaries have been created and published.

However, the comparison of vocabulary of different languages is still largely subjective process, causing a lot of discussion, since there is still no universally accepted scientific method for word comparing. The creation of such a method is the primary task of comparative lexicology.

Atslēgvārdi: valodniecība, leksika, lingvistiskā komparatīvistika, salīdzinošā leksiko loģija, sanskrits, baltu valodas, latviešu valoda, latgaliešu valoda.

Ievads

Indoeiropiešu (IE) valodniecībā ir vērojama paradoksāla situācija: lai gan pati salīdzinošā valodniecība piedzima tieši tādēļ, ka tika atklāta 3500 – 4000 g.v. Indijas

vēdu valodas – sanskrita radniecība ar Eiropas valodām, turpmāko 2,5 gadsimtu laikā tieši sanskrita un Eiropas valodu salīdzinošo pētījumu ir bijis maz. Sanskritu salīdzina ar seniskākām valodas formām, nevis ”modernajām”. Sevišķi maz ir bijis tieši leksikas salīdzinošo pētījumu; joprojām nav formulēta pat leksikas salīdzināšanas metode, kas ļautu tādus veikt.

Salīdzinošās leksikoloģijas rīcībā joprojām nav autentiskas salīdzināšanas metodes. Šim nolūkam tiek pielāgoti citu valodas līmeņu salīdzināšanas paņēmieni, kuri leksikas līmenim ir nepietiekami. Piemēram, salīdzināmi vēsturiskā metode (SVM) operē ar fonētikas un morfoloģijas instrumentiem.

Tādējādi, šī raksta mērķis ir apzināt valodnieku līdzšinējo veikumu salīdzinošās leksikoloģijas jomā un izveidot priekšstatu par to, kas īsti un kā ir ticis pētīts, kādus salīdzināšanas paņēmienus iepriekšējo gadsimtu valodnieki ir pielietojuši un kādus secinājumus izdarījuši. Rakstā ir aplūkoti būtiskākie sanskrita un moderno IE valodu leksikas salīdzinošie pētījumi, kas publicēti laika posmā no XVIII gadsimta beigām līdz mūsu dienām franču, angļu, vācu, krievu, latviešu, lietuviešu un dažās citās valodās.

Publikāciju analīze ļauj izvirzīt šādas hipotēzes:

1. Salīdzinošās valodniecības sākuma posmā – līdz XIX gadsimta vidum – par vienu no prioritārajiem IE valodu pētniecības virzieniem valodnieki uzskatīja tieši leksikas salīdzināšanu, īpašu uzmanību veltot Eiropas valodu leksikas salīdzināšanai ar sanskritu kā senāko starp dzīvajām IE valodām.

2. Par sanskrita leksikas salīdzinošo pētījumu objektu (atšķirībā no fonētikas un morfoloģijas salīdzinošajiem pētījumiem) gan krievu, gan Rietumeiropas autori izvēlējās tieši slāvu vai baltu valodas, kas liek secināt, ka par šo valodu izteikto līdzību ar sanskritu Rietumu valodniecība zina kopš XVIII gadsimta.

3. IE salīdzinošās valodniecības 2,5 gadsimtu laikā tieši leksikas salīdzinošo pētījumu ir bijis ļoti nedaudz, un salīdzinošā leksikoloģija kā komparatīvās lingvistikas apakšnozare ir vāji attīstīta. Jo tās attīstība XIX gadsimta vidū tika apstājusies vai mērķtiecīgi apturēti uz veselu gadsimtu.

4. Mūsu gadsimtā pētnieku interese par sanskrita, un baltu valodu leksiski semantisko tuvību nav zudusi, taču to uztur galvenokārt vēsturnieki un literāti, nevis valodnieki.

5. Joprojām nav radīta autentiska leksikas salīdzināšanas metode, kura ļautu ņemt vērā un pilnvērtīgi izsvērt gan leksēmu formālās – fonētiskās un gramatiskās atbilsmes, gan to semantisko līdzību, neabsolutizējot kādu no pieejām. Tās radīšana ir salīdzinošās leksikoloģijas aktuāls uzdevums.

Pirmie leksikas salīdzinošie pētījumi

Pirmās publikācijas salīdzinošajā leksikoloģijā sāka parādīties drīz pēc britu (velsiešu) valodnieka Viljama Džounsa (*William Jones,* 1746–1794) slavenās lekcijas Kalkutas Āzijas biedrībā 1786. gadā, kurā viņš tika norādījis uz Eiropas valodu un sanskrita līdzību, un kas dažreiz tiek dēvēta par salīdzināmi vēsturiskās valodniecības sākuma punktu.

Tā, vienu no pašiem pirmajiem pētījumiem "Par indiešu valodu un gudrību (*Über die Sprache und Weisheit der Indier*) 1808. gadā izdeva vācu valodnieks Frīdrihs Šlēgelis (*Karl Wilhelm Friedrich Schlegel,* 1772–1829), kurš publicēja savus novērojumus par sanskrita un romāņu un ģermāņu valodu leksikas līdzībām, vienlaicīgi paziņojot, ka viņaprāt ķeltu, armēņu un slāvu valodām šī līdzība esot vāji izteikta (Schlegel 1808:6–26).

F. Šlēgeļa publikācija pamudināja uz līdzīgiem pētījumiem Eiropā dzīvojošos krievu (slāvu) izcelsmes izglītotos aristokrātus, un XIX gadsimta sākumā Eiropas žurnālos sāka parādīties publikācijas par to, ka arī slāvu valodām ir daudz līdzību ar sanskritu tieši leksikas līmenī. Pirmais tam pievērsa uzmanību grāfs Fjodors Golovkins (*Фёдор Головкин,*1762–1823), kurš 1809. gadā žurnālā *Fundgruben des Orients* (Austrumu dārgumu krātuve) publicēja rakstu *Etymologies slavonnes tirees du Sanscrit* (Slāvu etimoloģijas no sanskrita) franču valodā ar 42 sanskrita – slāvu leksiski semantiskajām līdzībām. Viņš parādīja, ka sanskrita vārdiem *māsa, māte, brālis, uzacs, nags*, kuru leksiski semantiskos līdziniekus F. Šlēgelis tika atradis romāņu un ģermāņu valodās, tikpat līdzīgas ir arī attiecīgās slāvu formas: skr. *Svostri* 'māsa' – slāv. *Soestra* (šeit un tālāk saglabāta autora transkripcija), *Mata* 'māte' – *Mat, Bhrata* 'brālis' – *Brat, Bhruvo* 'uzacs' *Bruovi, Noko* 'nags' – *Nokti*. Autors minēja arī vairākus tādus leksiski semantisku līdzību pārus, kuri raksturīgi tikai sanskritam un slāvu, bet ne romāņu un ģermāņu valodām, piemēram, *Masoh* (मासक *māsaka*) 'mēness' – kr. *Mesats;* Osthi (अस्थि *asthi*) 'kauli' – kr. *Kosti* u.c. (Golowkin 1809:459).

Dažus gadus vēlāk vācu izcelsmes krievu valodnieks Fridrihs fon Adelungs (*Friedrich von Adelung*; *Фёдор Павлович Аделунг,* 1768–1843) publicēja rakstu franču valodā *Rapports entre la langue Sanscrit et la langue Russe* (Attiecības starp sanskritu un krievu valodu, Adelung 1811) un holandiešu valodā ar nosaukumu *Ower de Verwantschap de Russische en de Sanscritische taal* (Krievu un sanskrita valodu radniecība, Adelung 1814), kuros uzrādīja 174 sanskrita vārdus ar to leksiski semantiskiem līdziniekiem krievu valodā, piemēram, *ada* – ѣда, яда 'ēdiens', *adima* – одинъ 'viens', *amisza* (mūsd. आमिष *āmiṣa,* मांस *māṃsa*) – мясо 'gaļa', *dina* – день, дни 'diena' u.tml.

Drīz pēc tam polis Valentijs Skorohud–Majevskis (*Walenty Skorochód-Majewski*, 1764–1835) izdeva grāmatu *O Słowianach i ich pobratymcach* (Par slāviem un viņu radiniekiem, Skorochód 1816), bet piecus gadus vēlāk – čehu ārsts un rakstnieks Antonīns Jungmanns (*Antonín Jan Jungmann*, 1775–1854) – pētījumu *O Sanskrytu* (Par Sanskritu, Jungmann 1821), kurās autori poļu un čehu valodu leksikā un gramatikā atrada vairākas līdzības ar sanskritu.

Antuna Mihanoviča 200 vārdu saraksts

Pirmo nozīmīgāko slāvu – sanskrita salīdzināmo glosāriju izveidoja horvātu diplomāts un literāts Antuns Mihanovičs (*Antun Mihanović*, 1796–1861), kurš 1823. gadā žurnāla *Archiv für Geschichte, Statistik, Literatur und Kunst* 66., 67. un 71. numurā publicēja rakstu vācu valodā *Zusammenstellung von 200 Laut- und Sinnvervandten Wörtern des Sanskrites und Slawischen* (Fonētiski un jēdzieniski līdzīgo sanskrita un slāvu 200 vārdu saraksts, Mihanović 1823).

XIX gadsimta sākumā IE salīdzinošajā valodniecībā sāka dominēt ģermāņu valodnieki, kuri pievērsās galvenokārt Eiropas valodu un sanskrita salīdzināmās gramatikas (morfoloģijas) un fonētikas pētījumiem. Vācu valodnieks Francis Bops šajā laikā rakstīja sanskrita, zendu, armēņu, grieķu, latīņu, senslāvu, gotu un vācu valodu salīdzinošo gramatiku (Bopp 1833), dāņu valodnieks Rasmuss Rasks (Rask 1817, 1818) un vācu valodnieks Jēkabs Grimms (Grimm 1822) salīdzināja radniecīgu IE valodu fonētiku un apkopoja savus novērojumus par *Lautverschiebung* jeb skaņu maiņas gadījumiem, pamatā ģermāņu valodās. Tāpēc A. Mihanovičs ar saviem sanskrita – slāvu leksikas salīdzinošajiem pētījumiem bija arī viens no pirmajiem nopietnajiem šīs nozares pētniekiem kopumā.

Raksta sākumā A. Mihanovičs izvirzīja mērķi: pierādīt, ka slāvu valodas indoeiropiešu valodu saimei pieder tikpat lielā mērā kā grieķu, latīņu, romāņu un ģermāņu valodas. XIX gadsimta sākumā par to vēl pastāvēja diskusija. Krievu valodnieks Aleksandrs Gilferdings rakstīja, ka slāvu valoda Rietumeiropas valodnieku pētījumos ieņem pašu pēdējo vietu; savus secinājumus viņi argumentē ar zendu, ķeltu, lietuviešu, bet tikai ne ar slāvu valodu faktiem. Šāda parādība ir grūti izskaidrojama, bet tas ir fakts (Гильфердинг 1853:3). Arī F. Bopa "Indoeiropiešu salīdzinošās gramatikas" pirmajā izdevumā (Bopp 1833) slāvu valodas piemēri nemaz nebija iekļauti, tie paradījās, tikai sākot ar otro redakciju (Bopp 1835).

Raksta otrajā daļā A. Mihanovičs uzrāda 200 sanskrita vārdus, kuriem atrod leksiski semantiskus analogus slāvu (galvenokārt – horvātu, serbu, slovēņu u.c.) valodās. Piemēram, kā radniecīgus autors identificē sekojošus leksēmu pārus: skr. *eti* 'iet' – *iti* 'iet, staigāt'; skr. *uda* 'ūdens' – *voda* 'ūdens'; skr. *ubhaya* 'abi' – *oboje* 'abi'; skr. *oṣṭha* 'lūpa'– *usta* ' mute, lūpas'; skr. *kadā* 'kad?' – *kagda, kada* 'kad';

skr. *kās, kasate* ‘klepus, klepot’ – *kashlj (kašalj)* ‘klepus’; skr. *giri* ‘kalns, paugurs, klints’ – *gora* ‘kalns’; skr. *gavate* ‘runa’– *govor, govoriti* ‘runa, runāt’; skr. *caturtha* ‘ceturtais’ – *chetvartij* ‘ceturtais’; skr. *jani* ‘sieviete, māte’ – *žena* ‘sieviete, sieva’; skr. *jīv, jīvati* ‘dzīvs, dzīvot’– *živ, živjote* ‘dzīvs, dzīvojat’; skr. *jñā, jānāti* ‘zināt’ – *znati* ‘zināt’, skr. *jñāna* ‘zināšanas’ – *znanje* ‘zināšanas’ u.c.

A.Mihanovičam, tāpat kā citiem lingvistiskās komparatīvistikas pionieriem, var pārmest stingri definētas metodes trūkumu slāvu – sanskrita leksiski semantisko līdzību meklēšanā, taču kopumā mūsdienu valodnieki viņa pieeju uzskata par “metodoloģiski interesantu, kas dažos aspektos krietni apsteidza savu laiku” [1] (Katičić 2005:84), un vērtē kā “savam laikam ievērojamu salīdzināmās valodniecības pētījumu” [2] (Borissoff 2015:36).

Aleksandrs Gilferdings par slāvu valodas un sanskrita radniecību

Krievu valodnieka un valstsvīra, Pēterburgas ZA korespondētājlocekļa A. Gilferdinga (*Александр Гильфердинг*, 1831–1872) pētījums *О сродствѣ языка славянскаго съ санскритскимъ* (Par slāvu valodas un sanskrita radniecību), kas publicēts 1853. gadā, ir viens no pirmajiem nopietnajiem salīdzinošās leksikoloģijas pētījumiem slāvistikā un sanskritoloģijā. Tas satur tobrīd apjomīgāko sanskrita – krievu salīdzinošo vārdnīcu – ap 600 krievu u.c. slāvu valodu vārdus, kuros redzama fonētiska līdzība ar sanskrita semantiskajiem analogiem, t. i., vārdi, kuri nozīmē līdzīgus vai identiskus jēdzienus, ir arī izteikti ar identiskām vai līdzīgām skaņu kombinācijām.

A. Gilferdings uz plaša valodu faktu materiāla bāzes demonstrē, ka slāvu valodās ir daudz tādas leksikas, kuras līdzība sanskrita analogiem no gramatiskās struktūras, fonētikas (izrunas) un semantikas viedokļa ir acīmredzama vai pierādāma.

Līdzību pārus viņš izvēlējās no dažādām slāvu valodām (autora skatījumā - vienas slāvu valodas izloksnēm), piemēram, no krievu valodas: гадъ – skr. *gaḍu* ‘tārps’, домъ – skr. *dama* ‘māja’; новый – skr. *nava, navja* ‘jauns’, жив, жить – skr. *ģiv* (जीव *jīva*) ‘dzīvs’, носъ – skr. *nasà* ‘deguns’, огнь – skr. *agni* ‘uguns’, подъ – skr. *pada* (पादु *pādu*) ‘vieta’; no čehu: братръ – skr. *bhrātṛ* ‘brālis’; no serbu: кокотъ

[1] Horvātu lingvists, indologs un slāvists Radoslavs Katičičs (*Radoslav Katičić,* 1930 – 2019): *Pri tome je njegov postupak metodološki zanimljiv jer se tek iz današnje perspektive pokazuje kako je u ponečemu bio i ispred svojega vremena*.

[2] Krievu – britu valodnieks K.Borisovs (*Константин Л. Борисов; Constantine Borissoff*): *The article has become an important contribution in preparing the foundations of the ‘Illyrian’ and Croatian national revival movements; however, this ideological pointedness should not overshadow its significance as a remarkable, for the time, piece of comparative linguistic research*.

– skr. *kukkuta* ‘gailis’; no horvātu: петла, пецель – skr. *patala* ‘stiebrs’; no poļu – kašubu: лепа ‘lūpa’ – skr. *lapana* ‘mute’ u.t.t.

Vienlaicīgi A. Gilferdings mēģināja definēt formālās fonētiskās pārmaiņas, kas notikušas mūsdienu krievu u.c. slāvu valodās salīdzinājumā ar sanskrita semantiskajiem analogiem, klasificējot attiecīgos leksiski semantisko līdzību pārus pēc to vai citu skaņu izmaiņas[3] pazīmēm. Piemēram, atsevišķā grupā izdalīja gadījumus, kuros skr. *a* ir izmainījusies jeb pārvērtusies par krievu (slāvu) *e*: skr. *gani* (जनी *janī*) – kr. жена ‘sieva’, skr. *svan* ‘zvanīt’ (स्वन *svana* ‘skaņa’) – kr. звенѣть ‘skanēt’, skr. *madhu* – kr. медъ ‘medus’, skr. *nabhas* – kr. небо ‘debesis’; gadījumus, kuros skr. *i* ir izmainījusies par krievu (slāvu) *e*: skr. *tittira* ‘irbe’ – kr. тетеревъ ‘rubenis’; kuros skr. *a* ir izmainījusies par krievu (slāvu) *o*: skr. *babhru* ‘mangusts’ – kr. бобръ ‘bebrs’, skr. *bhas* ‘redzēt’ - horv. бошити ‘vērīgi skatīties’; kuros skr. *u* ir izmainījusies par krievu (slāvu) *o*: skr. *sûć* ‘rādīt’ – bulg. соче ‘rādu’ u.tml. Sava laika valodniecisko uzskatu garā autors meklēja “iekšējas un objektīvas” skaņu maiņas likumības, taču no apmēram 600 sanskrita – slāvu leksiski semantisko līdzību pāriem viņam nācās izveidot vairāk kā 70 skaņu izmaiņu tipus, un vēl palika pāri tikpat daudz izņēmuma gadījumu, kuri neiekļāvās nevienā no viņa definētajiem likumsakarību tipiem.

Tajā pašā gadā krievu sanskritologs, pirmās sanskrita – krievu vārdnīcas autors Kaetans Kossovičs (*Каэтáн Андрéевич Коссóвич*, 1814–1883) uz šo A. Gilferdinga pētījumu atsaucās ar recenziju, kas tika izdota brošūrā ar nosaukumu *Филологическія замѣчанія* (Filoloģiskas piezīmes) un pati par sevi kļuva par nozīmīgu notikumu sanskrita – slāvu salīdzinošajā leksikoloģijā. Tajā autors izvērtēja valodniecības stāvokli Eiropā un konstatēja, ka arī Krievijā XIX gs. 40–50. gados notiek strauja salīdzinošās valodniecības attīstība, bet jauno krievu valodnieku darbu vidū īpaši izcēla A. Gilferdingu pētījumu. “Uzskatu to par studēšanas vērtu gan lielā valodas faktu materiāla, gan asprātīgo un interesanto secinājumu dēļ, - rakstīja K. Kossovičs. – Aplūkosim to kā ieganstu, lai skaidrotu mūsu dzimtās valodas vārdu veidošanos”. [4]

Ar A. Gilferdinga un K. Kossoviča publikācijām noslēdzās ne tikvien sanskrita – slāvu, bet arī sanskrita un pārējo Eiropas valodu leksikas salīdzinošo pētījumu (un lielā mērā arī visas IE salīdzināmās leksikoloģijas) pirmais un pagaidām ražīgākais posms. XIX gadsimta otrajā pusē Eiropas valodniecībā sāka

---

[3] A.Gilferdings lieto jēdzienu *измѣненіе* “izmaiņa, pārmaiņa”, piem., измѣненіе скр. *а* въ слав. *е* ‘sanskritiskā *a* izmaiņa par slāvisko *e*’ u.tml. Šāds formulējums ietver sevī konotāciju, ka sanskritisko formu autors uzskata par seniskāku.

[4] *Считая его достойнымъ изученія по множеству матеріаловъ, въ немъ собранныхъ, и соображеній остроумныхъ и любопытныхъ, я остановлюсь на немъ, как на поводе къ объясненію образованія слов языка отечественного* (Коссович 1853:7

dominēt jaungramatiķi, kuri sanskritu vairs neuzskatīja par IE valodu glotoģenealoģisko etalonu, bet sāka nodarboties ar hipotētiskas PIE u.c. teorētiski iespējamo seno valodu protoformu rekonstruēšanu. Salīdzinošajos pētījumos viņi orientējās uz fonētikas un morfoloģijas, bet ne leksikas līmeni. XX gadsimtā IE valodniecībā parādījās tādi novirzieni kā strukturālisms, formālisms, kuru piekritējus interesēja valodu iekšējās formālās struktūras, un tās atkal maz korelējās ar leksiku kā tādu un komparatīvistiku kā pētīšanas metodi. Rezultātā salīdzinošās leksikoloģijas pētījumi faktiski apstājās uz veselu gadsimtu un atsākās tikai XX gadsimta otrajā pusē ar amerikāņu valodnieku Dž. Grīnberga (*Joseph Harold Greenberg*, 1915–2001) masu salīdzināšanas (*mass comparison*) jeb daudzpusējas salīdzināšanas (*multilateral comparison*) metodi un M. Svodeša (*Morris Swadesh*, 1909–1967) leksikostatistikas un glotohronoloģijas metodēm un t.s. bāzes leksikas sarakstu (*Swadesh list*) kā leksikostatistikas metodes instrumentu (Swadesh 1955). Taču sanskrita leksikas salīdzinošajos pētījumos šīs metodes netika izmantotas. Pienesums joprojām pārsvarā attiecas uz citām (ne IE) valodu saimēm un ar maziem izņēmumiem risina tikai vienu uzdevumu: noteikt, vai salīdzināmās valodas ir vai nav atzīstamas par radniecīgām, kas, runājot par baltu, slāvu un citu Eiropas valodu un sanskrita līdzību vairs nav aktuāli.

Vēdiskie hidronīmi Krievijā

XX gadsimta otrajā pusē par sanskrita – krievu un sanskrita – baltu valodu leksiski semantisko līdzību no jauna ieintersējās arī krievu, latviešu un lietuviešu izcelsmes pētnieki, taču zīmīgi, ka tie ar maziem izņēmumiem bija nevis profesionāli valodnieki, bet citu profesiju pārstāvji. Līdz ar to pētījumu zinātniskā kvalitāte, protams, cieš. No otras puses, vēsturnieku, etnogrāfu, literātu nezūdošā interese par baltu un slāvu valodu un sanskrita radniecību liecina par to, ka šeit savu darbu nav paveikuši valodnieki: tēma nebūt nav izsmelta.

Pagājušā gadsimta beigās krievu vēsturnieces un indoloģes - vēstures zinātņu kandidāte Svetlana Žarņikova (*Светлана Жарникова*, 1945–2015) un vēstures doktore Natālija Guseva (*Наталья Гусева*, 1914–2010) savās zinātniskajās publikācijās pievērsa uzmanību līdz šim neizskaidrotam faktam: kā Krievijas ziemeļu apgabalos varēja rasties tādi hidronīmi u.c. toponīmi, kuru analogi ir minēti Indijas vēdās un atrodami arī mūsdienu Indijas teritorijā, bet citi Krievijas upju un ezeru nosaukumi, kuri ne krieviski, ne kādā citā vietējā valodā neko nenozīmē, no sanskrita ir viegli tulkojami kā sugas vārdi ar upes, ūdens, straumes nozīmēm? Piemēram, senindiešu svēto himnu krājumā Rigvēdā (ऋग्वेद *ṛgveda*) minēta upe Danu, bet Krievijā Arhangeļskas guberiņā plūst upe Dan; gan Indijā, gan Krievijā joprojām ir ezers Šiva un upes ar nosaukumu Ganga, Alaka, Inda (Indaga); Krievijā

ir ezers Vara, kas sanskritā nozīmē 'ūdens' (वारी *vārī*), upe Važa – tāpat 'ūdens' (वाज *vāja*), upe Vega – 'straume' (वेग *vega*) u.c. (Жарникова 1998:209–220).

Literāta Pjotra Semiļetova sanskrita – krievu glosārijs

Apjoma ziņā lielāko sanskrita – krievu salīdzinošo glosāriju ar nosaukumu *Подобные слова в русском и санскрите* (Līdzīgie vārdi krievu valodā un sanskritā) ir izveidojis un tīmeklī publicējis Kijevas blogeris, žurnālists un rakstnieks Pjotrs Semiļetovs (*Пётр Семилетов*, dz. 1977.g.). Glosārijs satur 670 krievu alfabēta secībā sarindotas sanskrita leksēmas, to tulkojumus un leksiski semantiskos līdziniekus krievu valodā. Sanskrita vārdi, tāpat kā to tulkojumi krieviski, uzrakstīti kirilicā, vienkārši – krievu burtiem. Tikpat kā nav paskaidrojumu par gramatiku, nav nekādu atsauču uz avotiem un citu zinātniskā pētījuma atribūtu. Vārdnīcā nav norāžu uz to, ka autors būtu pazīstams ar A. Mihanoviča, A. Gilferdinga u.c. autoru sanskrita – slāvu salīdzinošajiem pētījumiem. Taču P. Semiļetovs ir atradis arī tādus līdzību piemērus, kuru, piemēram, Gilferdinga vārdnīcā nav. Sanskrita – krievu līdzīgo leksēmu pāru izvēli P. Semiļetovs nemēģina pamatot ar fonētisko atbilsmju likumiem vai analoģijām, vai formulēt kādu savu leksikas salīdzināšanas metodi, kas no akadēmiskā viedokļa šo pētījumu ļauj nosaukt par amatierisku. Taču vārdnīcas vienkāršums rada uzskatāmību, kas akadēmiskajos pētījumos nereti pazūd atsauču un teorētisku spriedumu gūzmā. Ja krievu valodas pratējs izlasa, ka sanskrita *авика* krieviski ir *овечка* 'aita', *агни* - *огонь* 'uguns', *ада* - *еда* 'ēdiens', *асми* - *есмь* 'esmu', *асти* - *есть* 'ir', *бабхру* - *бобр* 'bebrs', *будх* - *будить* 'modināt', *бхагати* - *бегать* 'skraidīt', *бхадра* - *бодрый* 'mundrs', *бхаяти* - *бояться* 'bīties', *бхратр* - *брат* 'brālis', *бхратритва* - *братство* 'brālība', *бхру* - *брови* 'uzacs' u.t.t. (Семилетов 2004), tam kļūst skaidrs, ka krievu un sanskrita vārdi ir gandrīz identiski gan no formas, gan nozīmes viedokļa. Līdz ar to lasītājs pats var izsecināt, ka tas acīmredzami nozīmē kaut ko vairāk, nekā tikai abu valodu piederību kopējai valodu saimei, un ka šis fakts pelna dziļāku izpēti.

Borisova – Šapošņikova krievu – sanskrita salīdzinošā vārdnīca

Šobrīd sanskrita – krievu un IE salīdzinošās leksikoloģijas pētījumu jomā aktīvi darbojas Lielbritānijā dzīvojošs krievu valodnieks, orientālists, Londonas Filologu biedrības (*London Philological Society*) loceklis Konstantīns Borisovs (kr. *Константин Борисов*; angl.: *Constantine Borissoff*). Kopš 2011.gada viņš uztur tīmekļa vietni https://borissoff.wordpress.com/, kurā publicē savus slāvu valodu un sanskrita leksikas salīdzinošos pētījumus. Viņa jaunākā publikācija ir sadarbībā ar

Krievijas ZA Krievu valodas institūta līdzstrādnieku Aleksandru Šapošņikovu (*Александр Шапошников*) izveidotā Krievu – sanskrita salīdzinošā vārdnīca (*Русско – санскритский сравнительный словарь*). Nav ziņu, vai tā ir izdota arī drukātā veidā, bet elektroniski ir pieejama K. Borisova mājaslapā https://birkbeck.academia.edu/ConstantineBorissoff.

Abi autori ir profesionāli valodnieki, tāpēc no formas viedokļa Borisova – Šapošņikova komparatīvā vārdnīca neapšaubāmi ir akadēmiskajiem standartiem visatbilstošākā. Sanskrita vārdformas dotas gan *devanagarī* rakstībā, gan IAST fonētiskajā transkripcijā [5], tāpat – atbilstošās slāviskās formas – gan kirilicā, gan latīniskajā transkripcijā, gan senajā slāvu rakstībā (ja tiek citēta attiecīga senākā forma); katrai leksēmai uzrādīts izcelsmes avots, visas iespējamās gramatiskās un hronoloģiskās formas; tiek dotas vairākas nozīmes ar atsaucēm uz attiecīgajām vārdnīcām; katra leksēmu pāra līdzība tiek pamatota ar fonētiskajām atbilsmēm, daudzviet tiek skaidrota sanskrita un krievu vārdu etimoloģija – atkal ar atsaucēm uz avotiem; līdzās galvenajai – krieviskajai formai tiek uzrādītas citu slāvu un pārējo IE valodu fonētiski un semantiski tuvās formas u.t.jpr. Autori ir atraduši apmēram trīs simtus sanskrita – krievu leksiski semantisko līdzību. Spriežot pēc atsaucēm, autori vārdnīcā ir uzņēmuši tikai tos līdzību pārus, kurus pirms viņiem jau bija atraduši, par līdzībām atzinuši un kaut kur publicējuši citi valodnieki, bet paši jaunus piemērus tikpat kā nav meklējuši.

2018. gadā K. Borisovs Krievijas ZA rakstu krājumā “Этимология 2015–2017” ir publicējis arī vārdnīcas tematikā ieturētu rakstu *Русско – санскритские этимологические этюды* (Krievu – sanskrita etimoloģiskās etīdes, Борисов 2018), kurā uzrāda vēl dažus desmitus krievu - sanskrita leksiski semantisko līdzību.

Lietuviešu un sanskrita leksikas salīdzinošie pētījumi

Par lietuviešu valodas un sanskrita līdzību bieži runā lietuviešu informācijas avoti, publicisti un arī profesionāli valodnieki. Taču pierādījumam parasti tiek minēti nevis akadēmiski pētījumi, bet vien autoritāšu viedokļi. Piemēram, atsauces uz bengāļu valodnieku Suniti Kumāru Četerdži (*Suniti Kumar Chatterji*, 1890-1977), Deli universitātes profesoru Lokešu Čandru (*Lokesh Chandra*) vai Ņūdeli Džavaharlala Neru universitātes profesoru Šašiprabhu Kumāru (*Shashiprabha Kumar*), kuri ir izteikuši līdzīgu viedokli[6] un ilustrējuši to ar dažiem sanskrita –

---

[5] Pastāv vairākas sanskrita transliterācijas sistēmas. Visbiežāk izmantotā sistēma ir SSTA – Starptautiskais sanskrita transliterācijas alfabēts (*IAST – International Alphabet of Sanskrit Transliteration*), kas par sanskrita latinizācijas akadēmisko standartu pieņemts Orientālistu kongresā Atēnās 1912.gadā.

[6] Sk. http://vilnews.com/2011-04-incredible-indian-lithuanian-relations-2

lietuviešu fonētiski semantisko līdzību piemēriem: skr. *sunus* – liet. *sunus* 'dēls'; skr. *avis* – liet. *avis* 'aita'; skr. *padas* – liet. *padas* 'pēda'; skr. *viras* – liet. *vyras*'cilvēks'; skr. *dhumas* – liet. *dumas* 'dūmi'.

Tiesa, 2017. gadā Lietuvā ir iznākusi profesionāla valodnieka, Viļņas universitātes Orientālistikas centra pasniedzēja Vīta Vidūna sanskrita – lietuviešu salīdzinošā vārdnīca ar poētisku nosaukumu *Sanskrito – lietuvių vėrinys* (Sanskrita – lietuvju kaklarota, Vydūnas 2017). Grāmata ir izdota ar paralēliem tulkojumiem angļu un krievu valodās, kas to padara pieejamu plašākam lasītāju lokam. Autors ir izvēlējies 108 lietuviešu – sanskrita leksiski semantisko atbilsmju pārus. Tā ir skaista metafora: 108 ir mistisks skaitlis; tradicionālās indiešu meditācijas krelles jeb *mala* sastāv no 108 sandalkoka vai māla bumbiņām u.tml. Ja krievu un latgaliešu – latviešu valodā ir atrasti vairāki simti sanskrita leksiski semantisku līdzību, ir pamats prognozēt, ka arī lietuviešu – sanskrita atbilsmju skaits ir daudz lielāks, tikai tās vēl gaida ar pacietību apveltītu pētnieku. To intervijā (Ogulevičiūtė 2017) ir atzinis arī pats autors, uzsvērdams, ka glosāriju tika veidojis pēc politiska pasūtījuma (liet. *Žodynėlio istorija turi politinę potekstę*), kurš ietvēra apjoma ierobežojumu: sameklēt ap simtu lietuviešu – sanskrita līdzību (*Pasiūlė sudaryti apie šimto žodžių žodynėlį*), lai gan tādu leksisku saskarņu ir daudz vairāk (*Tų leksinių sąsajų yra kur kas daugiau*). Arī grāmatas ievadraksta autore prof. dr. Jolanta Zabarskaitė uzsver, ka starp lietuviešu valodu un sanskritu jau XIX gadsimtā novērots daudz leksisku atbilsmju, kas liecina par to kopējo izcelsmi un lielo nozīmi IE valodniecībā. Taču atzīst, ka nopietnu komparatīvo pētījumu līdz pat šim laikam ir bijis ļoti maz un arī šī vārdnīca uzskatāma tikai par pirmo soli lietuviski – sanskritisko komparatīvo pētījumu laukā.

K. Lazdiņa *Latvian - Sanskrit Living Fossils* un B. Jēgera kritika

Arī starp latviešiem savulaik atradās entuziasts, Kanādas latvietis Kaspars Lazdiņš (angliski *Chas. Lasdin*), kurš 1954. gadā Monreālā angļu valodā izdeva pirmo sanskrita – latviešu salīdzinošo vārdnīcu ar nosaukumu *Sanskrit – Latvian words. Living language fossils* (Sanskrita – latviešu vārdi. Dzīvie valodas izrakteņi, Lazdins 1954). Tā satur vairāk kā 300 latviešu vārdus, kas no leksiski semantiskā viedokļa sastādītājam ir šķituši līdzīgi sanskrita analogiem.

Ievadā autors uzsver, ka, noraugoties uz sanskrita un latviešu valodas lielo līdzību un lielo kopīgu vārdu skaitu, līdz šim neviens šos vārdus nav savācis un klasificējis. Taču autoraprāt to vajag darīt tādēļ, ka latviešu valoda un tautas dziesmas glabā āriešu pirmvalodas elementus. Daudziem latviešu tautas dziesmu vārdiem leksiski – semantiskie līdzinieki atrodami Rigvēdā. Tas mudina autoru

secināt, ka latviešu tautas dziesmas varētu būt līdz mūsu dienām saglabājušies āriešu pirmatnējās laicīgās lirikas paraugi.

Autors piedāvā savu klasifikācijas versiju: sanskrita – latviešu leksiski semantisko līdzību pārus viņš grupē pēc cilvēku dzīves un darbības jomām, uz kurām tie attiecas: sociālās šķiras, ģimenes locekļu statuss, ķermeņa daļu nosaukumi, dabas parādības, reliģija, uzturs u.t.t. Tā, par latviešu – sanskrita analogiem autors uzskata sekojošus vārdu pārus: skr. *karta* 'atšķirība, iedalījums' un latv. kārta; skr. *mata* (मातृ *mātṛ*) un latv. māte; skr. *sūni* (सूनु *sūnu*) 'bērns, dēls' un latv. zēns; skr. *nakh*a jeb latv. nags; skr. *mukha* jeb latv. mute; skr. *nasa* (arī नासा *nāsā*) 'deguns' un latv. nāss (skr. नस्र *nasra*); skr. *parna* jeb latv. spārns; skr. *ratha* jeb latv. rati; skr. *madhu* jeb latv. medus; skr. *svana* 'skaņa' un latv. zvans; skr. *agni* jeb latv. uguns; skr. *dhūma* jeb latv. dūmi; skr. *deva* (arī दैव daiva) jeb latv. dieve u.t.t.

Publikācija savulaik izraisīja dzīvu interesi trimdas latviešu vidū. Tā lika viņiem sajusties īpašiem sakarā ar savas vēstures ievērojamo senatnīgumu. Rietumu latviešu presē izvērsās diskusija. Daudzi atbalstīja un slavēja autoru par viņa pētījumu. Piemēram, 1955.gada janvārī "Londonas Avīze" publicēja Latvijas sūtņa K. Zariņa (1879–1963) atsauksmi par K. Lazdiņa grāmatu: "Saņēmu Jūsu interesanto grāmatu "*Sanskrit – Latvian Words*" un sirsnīgi pateicos Jums par to. Jūsu darbs ir ievērības un apbrīnas cienīgs un es ļoti priecājos par šo sevišķi labi izdevušos latviešu valodas propagandas darbu, tik zinātniskā un izsmeļošā apjomā, kā Jūs to esiet veikuši. Jums taisnība; latvju tauta sīksti turas pie savas valodas. Viņas sīkstums un vienība ir mūsu senčiem palīdzējušas uzvarēt un šie paši tikumi arī mūs reiz vedīs atpakaļ uz dzimteni" (Zariņš 1955).

Tomēr šādu viedokli neatbalstīja visi. Viens no skeptiķiem bija trimdas latviešu valodnieks Benjamiņš Jēgers (1915–2005), kurš pārmeta autoram, ka viņš nemēģina salīdzināt un analizēt sanskrita un latviešu valodas vārdus fonētikas un morfoloģijas līmenī, bet vadās no leksēmu ārējās leksiski semantiskās līdzības. Tas novedot pie nepareiziem skaidrojumiem. Kā kļūdainu B. Jēgers min sanskrita vārdu *ēkārtha*, kuru K. Lazdiņš uzskata par radu latviešu vārdam "iekārta", lai gan "sanskrita vārds sastāv no [*ēka*] — 'viens' un [*artha*] — 'mērķis, nozīme', bet latviešu vārdam pamatā ir lietvārds 'kārta' ar priedēkli *ie*-, nevis kaut kāda – *ārta*" (Jēgers 1955).

Šo un citas kritiskas piezīmes par K. Lazdiņa vārdnīcu B. Jēgers izteica recenzijā "Vēl viens neizdevies mēģinājums", ko 1955.gada janvārī publicēja Amerikas latviešu avīze "Laiks".

Recenzija ir stilistiski un emocionāli iekrāsota tik lielā mērā, ka rodas bažas, vai šajā rakstā Jēgers kā zināmu ideju angažēts publicists nav ņēmis virsroku pār Jēgeru – bezkaislīgu valodas zinātnieku. Recenzija sākas ar vārdiem: "Tirdzniecības zinātņu bakalaurs K. Lazdiņš vairākkārt rakstījis par sanskritu un latviešu valodu",

kas zemtekstā liek izlasīt, ka neprofesionālis – andelmanis ņemas spriest par valodas lietām. Tālāk seko vēl viena sarkastiska frāze: "Kamēr K. Lazdiņš aprobežojās ar rakstiem latviešu presē, nebija vajadzības kādam valodniekam par viņa prātojumiem izteikties. Bet tagad, kur viņš saviem pētījumiem meklē lasītājus sveštautiešu vidū, ir pienācis laiks viņa pētījumus kritiski aplūkot no valodnieka viedokļa" (Jēgers 1955).

"Ja autors būtu ieskatījies kaut vai mūsu pašu Latviešu valodas vārdnīcā, – turpina B. Jēgers, – tad būtu redzējis, ka tur etimoloģiskajās piezīmēs ir minēti starp citu arī sanskrita radu vārdi, un būtu bijis pasargāts no maldu ceļiem, pa kuriem viņš klīst savas grāmatas lappusēs. Tā viņš būtu atradis, ka piem., kalps, bagāts, zvans ir aizgūti no slavu, bet mūris, būve, kuģis, tornis, ķīlis no viduslejasvācu un sēņuot, resp. sēne no somugru valodām. Līdz ar to šie vārdi, protams, nevar neko liecināt par sanskrita un latviešu valodas lielo tuvību" (Jēgers 1955).

Nākamais valodnieka pārmetums glosārija autoram: gandrīz visiem latviešu vārdiem, kam autors atrodis radus sanskritā, tie ir arī citās – baltu, slāvu, ģermāņu valodās. Piemēram, latviešu vārdam *māte* atbilst ne tikai skr. *mātā*, bet arī lietuviešu *mote*, senprūšu *mūti,* krievu *mat'*, vācu *Mutter,* lat. *māter* utt. "Ar to autora tēze par latviešu valodas un sanskrita sevišķi lielo tuvību sabrūk", uzskata valodnieks un konstatē, ka "autoram nav nekāda priekšstata par to, kādām sanskrita skaņām vai formām atbilst kādas latviešu valodas skaņas vai formas. Viņš savos sastatījumos vadās tikai no ārējās līdzības, kas noved pie it dīvainiem skaidrojumiem". Pie pēdējiem B. Jēgers pieskaita latviešu vietvārdu etimoloģijas meklējumus sanskritā: "Pilnīgi atmetami ir autora latviešu vietvārdu un īpašvārdu skaidrojumi. Ka latviešu Indrānos ir paslēpušies divi indiešu dievu vārdi Indra un Agni, to nez vai kāds ticēs" (Jēgers 1955).

Ar pēdējo teikumu kritiķis autoru iedzen stāvus zemē: "Noslēgumā var teikt: K. Lazdiņa grāmata *Sanskrit – Latvian Words* nesniedz neko tādu, kas latviešu un cittautu valodniekiem jau nebūtu bijis zināms, bet nevalodniekiem tā var nodarīt tikai ļaunu, jo tie nespēs nošķirt retos graudus no sēnalām. It sevišķi jābrīdina izplatīt šo grāmatu sveštautiešu vidū, kur tā var tikai kaitēt mūsu valodnieku labai slavai" (Jēgers 1955).

Pēc tik iznīcinošas kritikas K. Lazdiņš savus meklējumus neturpināja, un arī citi latviešu valodnieki pēc viņa šo tēmu netika pētījuši vairāk kā 60 gadus.

I.Valerjana Sanskrita - latgaliešu – latviešu salīdzinošā vārdnīca

2015.gadā šī raksta autors ar pseidonīmu I.Valerjans tika publicējis (atsevišķā izdevumā – 2017.gadā) Sanskrita – latgaliešu - latviešu salīdzinošo vārdnīcu (Valerjans 2015, 2017) ar apmēram 4300 latviešu - latgaliešu un sanskrita leksiski

semantisko līdzību pāriem. Piemēram, latgaliski - latviski joprojām skan (tiek izrunāti) tāpat vai gandrīz tāpat kā sanskritā un nozīmē tos pašus vai ļoti tuvus jēdzienus sekojoši vārdi: skr. अद् *ad* 'ēst' – ltg. *ād* 'ēd'; skr. अदत् *adat* 'ēdošs' – ltg. *ādat* 'ēdat'; skr. जीव *jīva* 'dzīva', skr. अजीव *ajīva* 'nedzīva' – ltg. *nadziīva*; skr. बाध् *bādh* 'bēdāties' – ltg. *bãda* 'bēda'; skr. बाधति *bādhati* 'būt nelaimē' – ltg. *bãdāt* 'bēdāties' u.t.t.

Autors apzinās, ka ne visas atrastās līdzības ir vienlīdz pārliecinošas, daudzas hipotēzes iespējams pakļaut kritikai. Taču glosārijā (sevišķi latgaliskās leksikas daļā) atrodami arī sanskrita absolūti fonētiski semantiskie analogi, piemēram:

skr. दिन *dina* 'diena' – ltg. *dïna*,

skr.पाद *pāda* 'pēda" – ltg. *pāda*,

skr.तात *tāta* 'tētis" – ltg. *tãta*.

Protams, darba izvērtējums ir jāsniedz kādam citam, tādēļ šajā rakstā vienīgi paskaidrošu savu salīdzināšanas metodi, ņemot vērā, ka vienotas, visu akceptētas leksikas salīdzināšanas metodes vēl aizvien nav. Salīdzināšanā tika izmantoti A. Mihanoviča, F. Adelunga, A. Gilferdinga, F. Šlēgeļa u.c. komparatīvistu pielietotie paņēmieni: balstoties uz salīdzināmi vēsturiskās metodes pamatnostādnēm, salīdzināmo leksēmu pāros tika izvērtēta to formālā fonētiskā līdzība (saskaņā ar fonētisko atbilsmju bāzes principiem) un meklēta vārdu gramatisko struktūru atbilstība. Par līdzīgām tika atzītas tās sanskrita un latgaliešu – latviešu leksēmas, kurās sakrīt vārdu gramatiskā struktūra, bet fonētiskās atšķirības ir viegli skaidrojamas ar citās IE valodās novērotajām skaņu atbilstībām. Nozīmju līdzība tika izvērtēta saskaņā ar semantisko lauku teoriju, paturot prātā, ka konkrēto leksisko formu veidošanos varēja ietekmēt arī dažādi ekstralingvistiski, subjektīvi faktori. Katram vārdam galu galā ir bijis savs individuāls autors, kurš, apzināti vai neapzināti izvēloties vārda formu un nozīmi, tikpat labi varēja ignorēt visus formālos nosacījumus, bet vadīties no kaut kādām savām subjektīvām asociācijām. Šīs pieejas lietojumā autors, savukārt, balstījās uz vācu valodnieka Hugo Šuharta (*Hugo Ernst Mario Schuchardt*, 1842–1927), itāļu neolingvistu ideologa Džuliano Bonfantes (*Giuliano Bonfante*, 1904 –2005) un citu XIX–XX gs. valodnieku atziņām, kuri tika atklājuši valodas izmaiņu subjektīvo dabu, individuālo un radošo raksturu, un vārdu rašanās procesu aplūkojuši kā estētisku jaunradi, kurā "universāli un nemainīgi" fiziskās dabas likumi nedarbojas vai ir maznozīmīgi, bet kuru iespējams analizēt un izprast tikai tā, kā mēs izprotam Šekspīra vai Dantes daiļradi (Bonfante 1947).

Autors izsaka pārliecību, ka, arhaisko sanskrita leksikas formu īpatsvars latgaliešu – latviešu valodā ir līdz šim neizvērtēts fakts, kura dziļāka izpēte un analīze, iespējams, atnesīs jaunas zināšanas gan par latgaliešu – latviešu u.c. baltu tautu etnoģenēzi, gan par IE saimes valodu diverģences gaitu kopumā.

Secinājumi

1. Salīdzinošā leksikoloģija radās XVIII gadsimta beigās sakarā ar to, ka tika atklāta Eiropas valodu fonētiskā, morfoloģiskā un leksiski semantiskā līdzība ar Indijas vēdu valodu sanskritu. Līdz XIX gadsimta vidum šī IE komparatīvās valodniecības nozare attīstījās galvenokārt uz sanskrita un slāvu valodu leksikas salīdzināšanas bāzes.

2. XIX gadsimta vidū sanskrita leksikas salīdzinošie pētījumi un salīdzinošās leksikoloģijas attīstība kopumā apstājās (vai arī tika mērķtiecīgi apturēta) uz vairāk kā simt gadiem un atsākās tikai XX gadsimta vidū. Līdz ar to šobrīd salīdzinošā leksikoloģija kā komparatīvās lingvistikas apakšnozare vēl ir vāji attīstīta.

3. Lai gan hipotēze par baltu valodu izteikto līdzību ar sanskritu tika izteikta jau XIX gadsimta sākumā, tieši šo valodu un sanskrita leksikas salīdzinošo pētījumu IE komparatīvās valodniecības ietvaros ir bijis sevišķi maz.

4. Kopš XXI gadsimta sākuma vērojama pastiprināta leksikas pētnieku interese par slāvu un baltu valodu leksiski semantisko tuvību ar sanskritu. Par šo tēmu ir parādījušās publikācijas latviešu, lietuviešu un krievu valodās. Taču to autori pārsvarā ir vēsturnieki, publicisti un literāti, nevis valodnieki.

5. Galvenais šķērslis pilnvērtīgai sanskrita – baltu, sanskrita – slāvu u.c. IE valodu leksikas salīdzinošo pētījumu veikšanai, kā arī komparatīvās leksikoloģijas attīstībai kopumā joprojām ir autentiskas leksikas salīdzināšanas metodes trūkums. Tās radīšana ir salīdzinošās leksikoloģijas neatliekams uzdevums.

Avoti

Adelung 1811 – **Adelung, Friedrich.** Rapports entre la langue Sanscrit et la langue Russe. St-Petersbourg : F. Drechsler, 1811.

Adelung 1814 – **Adelung, Fridrih.** Ower de Verwantschap de Russische en de Sanscritische taal. Algemene konst en letterbode, 1814. S.27, 26–29.

Bonfante 1947 – **Bonfante, Giuliano.**The Neolinguistic Position. “Language”, vol. 23, 1947, № 4.

Bopp 1833 – **Bopp, Franz.** Vergleichende Grammatik des Sanskrit, Send, Armenischen, Griechischen, Lateinischen, Litauischen, Altslavischen, Gothischen und Deutschen. Berlin: F.Dümmler, 1833.

Bopp 1835 – **Bopp, Franz.** Vergleichende Grammatik des Sanskrit, Send, Armenischen, Griechischen, Lateinischen, Litauischen, Altslavischen, Gothischen und Deutschen. Berlin: F. Dümmler, 1835.

Borisoff 2015 – **Borisoff, Constantine L**. Antun Mihanović and His Contribution to Slavonic – Sanskrit Comparative Studies. FILOLOGIJA 64, Zagreb, 2015.

Golovkin 1809 – **Golovkin, Fëdor Gavrilovič.** Etymologies slavonnes tirées du Samscrit. Fundgruben des Orients. Bearbeitet durch eine Gesellschaft von Lieb habern, 1809.1, 459–460.

Grimm 1822 – **Grimm, Jacob.** Deutsche Grammatik. Göttingen: Dieterrichs, 1822.

Jēgers 1955 – **Jēgers, Benjāmiņš.** Vēl viens neizdevies mēģinājums. Laiks, Nr.3, 08.01.1955.

Jungmann 1821 – **Jungmann, Antonín Jan.** O Sanskrytu. Krok, Veřejný spis všenaučný pro vzdělance národu Česko – Slovanského. Vydáván přispíváním mnoha učených vlastenců od Jana Svatopluka Presla, doktora lékařství, c. k. veřejného profesora přírodopisu a správce c. k. přírodovny vysokých škol pražských. Částka I, 1821. S. 65–81.

Lazdiņš 1954 – **Lazdiņš, Kaspars.** Sanskrit Latvian Words: Living Language Fossils. Collected and annoted by Chas. Lasdin (K. Lazdins), B.sc.(com.). Montreal, P.Q., Canada: Academic Language Courses, 1954, pages 72.

Lietuvių 2015 – **Lietuvių** ir sanskrito kalbų panašumas – mįslė mokslininkams. LRT KULTŪROS laida "Didžioji Lietuva. Lietuvių kalbos istorija", LRT.lt 2015.11.09. [skatīts 2019. g.14. sept.]. Pieejams: https://www.lrt.lt/ naujienos/ lietuvoje/2/119076/lietuviu_ir_sanskrito_kalbu_panasumas_misle_mokslininkams#

Marelli 2015 – **Marelli, M. and Baroni, M.** Affixation in semantic space: Modeling morpheme meanings with compositional distributional semantics. Psychological Review 122(3), 2015: 485–515.

Mihanović 1823 – **Mihanović, Antun.** Zusammenstellung von 200 Laut- und Sinnver–vandten Wörtern des Sanskrites und Slawischen. "Archiv für Geschichte, Statistik, Literatur und Kunst", 1823. № 66, 67, 71.

Müller 1902 – **Müller, Friedrich Max.** The life and letters of the right Honourable Friedrich Max Müller. Longmans, Green, and Co.1902, pp. 506–507.

Ogulevičiūtė 2017 - Ogulevičiūtė, Jurgita Kotryna. Sanskrito žodyno autorius Vidūnas: didelis uždavinys – kitiems parodyti, kuo esame įdomūs. Alfa.lt. 2017-04-02.

Rask 1817 – **Rask, Rasmus**. Angelsaksisk sproglaere tilligemed en kort laesebog, Stokholm: M. Wiborg, 1817 – 168 pp.

Rask 1818 – **Rask, Rasmus.** Undersøgelse om det gamle Nordiske eller Islandske Sprogs Oprindelse, Kjöbenhavn: Gyldendal, 1818 – 312 pp.

Schlegel 1808 – **Schlegel, Friedrich.** Ueber die Sprache und Weisheit der Indier. Ein Beitrag zur Begründung der Alterthumskunde [...]. Nebst metrischen Uebersetzungen Indischer Gedichte. Heidelberg: Mohr und Zimmer, 1808. Digitale Edition von Jochen A. Bär. Vechta 2014.

Skorochód 1816 – Skorochód – Majewski, W. O Słowianach i ich pobratymcach. Cz. 1, Obeymuiaca czytane na posiedzeniach działowych w latach 1813, 1814, 1815, tudzież na Posiedzeniu Publicznem Towarzystwa Królewskiego Przyiaciół Nauk dnia 30 kwietnia 1816 r. rozprawy o języku samskryptskim [...]. Warszawa : Viktor Dabrowski.

Subačius 2005 – Subačius, Giedrius. The Lithuanian Language: Traditions and Trends. 2-nd edition. Vilnius: The Lithuanian Institute, 2005. P.2.

Swadesh 1955 – Swadesh, Morris. Towards greater accuracy in lexicostatistic dating. International Journal of American Linguistics, 1955, # 21, 121–137.

Valerjans 2017 – Valerjans, I. Sanskrita latgaliešu – latviešu salīdzinošā vārdnīca. Olaine: Lāngala, 2017, 216 lpp.

Vydūnas 2017 – Vydūnas, Vytis. Sanskrito – lietuvių vėrinys. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 2017. Plp.59.

Zariņš 1955 – Zariņš K. Sanskrita un latviešu valodas sakari. Londonas Avīze, Nr.451, 14.01.1955.

Борисов 2018 – Борисов, Константин. Русско – санскритские этимологические этюды. Труды ИРЯ им. В. В. Виноградова РАН № 18 (Этимология 2015–2017), 2018. С.33–73.

Герд 1983 – Герд, Александр. Семантика морфемы: значение или значимость? / Структурная и прикладная лингвистика. Межвузовский сборник. Выпуск 2. Ленинград: Издательство Ленинградского университета, 1983. Стр. 47–52.

Гильфердинг 1853 – Гильфердинг, Александр. О сродствѣ языка славянскаго съ санскритскимъ, 1-е изд., Saint – Petersburg: Тип. Имп. Академии наук, 1853. С. 288.

Жарникова 1998 – Жарникова, Светлана. Гидронимы Русского Севера: опыт расшифровки через санскрит, сост. С. Жарникова. // Кто они и откуда? Древнейшие связи славян и арьев. РАН, Ин-т этнологии и антропололгии им. Н. Н. Миклухо – Маклая. – М., 1998. – С. 209–220.

Коссович1853 – Коссович, Каетан. Филологическія замѣчанія. Санктпетербургъ: Тип. Имп. Академии наук. С. 24.

Семилетов 2004 – Семилетов, Пётр. Подобные слова в русском и санскрите. Версия 0.4. [skatīts 20.11.2019.]. Pieejams: http://semiletov.org/trudy/sanscrit.html.

Raksts publicēts:

Starptautiskās jauno lingvistu konferences "*Via scientiarum*" zinātnisko rakstu krājums, 5. laidiens. Liepāja: Liepājas Universitātes izdevniecība, 2021.g.